

Azərbaycan təsviri sənətində Cahangir Rüstəmovun yeri və rolu

Sevinc Quliyeva

Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyasının əməkdaşı

E-mail: seva.quliyeva.2018@inbox.ru

Azərbaycan Respublikasının Xalq rəssamı, Azərbaycan SSR-in Əməkdar rəssamı Cahangir Rüstəmov çağdaş təsviri sənətimizin tanınmış simalarından biri, milli rəngkarlıq və qrafikanın inkişafına verdiyi bədii töhfələrə görə incəsənətimizə yadda qalan xidmətlər göstərmiş sənətkarlardandır.

O, 1926-cı il martın 5-də Şəki şəhərində anadan olub. Sənətə, təsvirə marağı, istedadı rəssamlığa yönəlməsilə nəticələnib. Bu istək onu Əzizmədə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq məktəbinə gətirib çıxarmış, 1934-1944-cü illərdə burada təhsil almışdır. İlk sənət müəllimləri Səttar Bəhlulzadə və Baba Əliyevdir. Daha sonra V.Surikov adına Rusiya Dövlət Rəssamlıq İnstitutuna daxil olmuşdur. Lakin bir neçə müddətdən sonra ailə vəziyyəti ilə əlaqədar təhsilini yarımçıq qoyaraq Bakıya qayıdır.

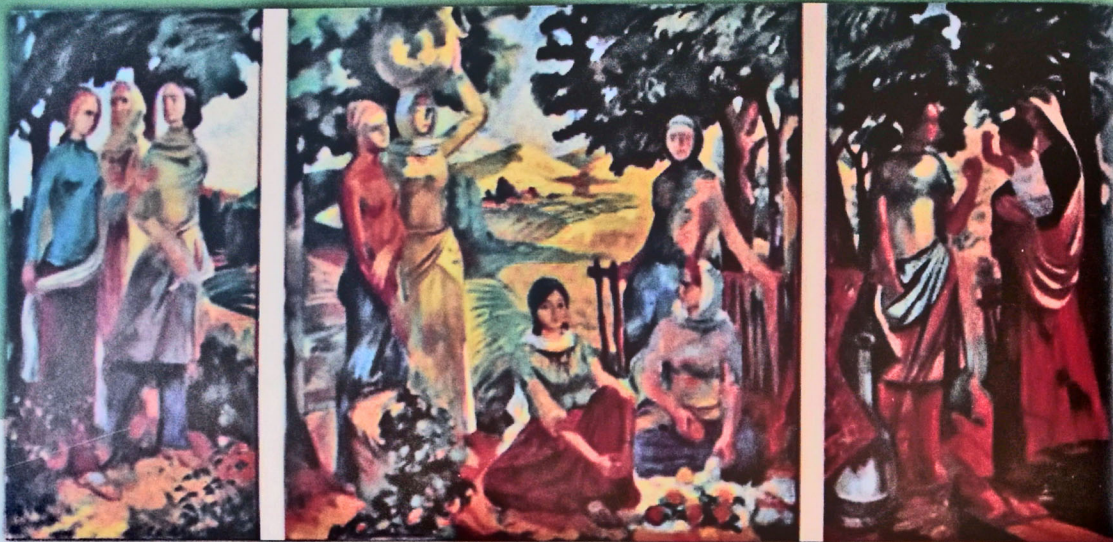
Lakin heç bir çətinlik rəssamı bu yoldan döndərə bilmir, əksinə, öz bacarığına, yaradıcılıq gücünə, istedadına arxalanmağı öyrədir. Cahangir Rüstəmovun yaradıcılığı davamlı axtarışlarla zəngindir desək, yanılmırıq. Demək olar ki, ildən-ilə onun gerçəkliyə münasibəti, bədii estetik meyarları, bədii üslubu və dəstxətti dəyişməkdə davam edib. Təhsilinin yarımçıq qalmasına baxmayaraq, yaradıcılıq fəaliyyəti ilə daha sıx məşğulluqla dövrümüzə qədər gəlib çatmış möhtəşəm əsərlərin müəllifi olmaq hüququ qazanmışdır. İstedadlı fırça ustasının yaradıcılığı rəngkarlığın bütün janrlarını əhatə edərək, milli ruh və poetikliyi ilə fərqlənir. C. Rüstəmovun yaratdığı tarixi mövzulu çoxfiqurlu lövhələr, həm bayram, zəhmət və istirahət mövzusunda kompozisiyalar, həm də məişət tabloları, epik mənzərələr, portretlər həmçinin ifadəli natürlər buna bariz nümunədir. Yaradıcılığı müddətində istifadə etdiyi janr nümunələrində realist üslubuna sadiq qalmışdır. Gənc rəngkarın palitrası kifayət qədər taravətli, nikbin və şux ovqətli olmuşdur. Cahangir Rüstəmovun ilk müstəqil işləri Böyük Vətən müharibəsindən sonrakı quruculuq illərinə aiddir. Respublikanın müxtəlif sərgilərində nümayiş etdirilmiş "Qəhrəmanın qarşılanması" (1946), "Axıncı alman" (1948), "Gəncədə Nizamının

abidəsinin açılışı" (1949), "Pambıq yığımı" (1949), "Sosialist Əməyi Qəhrəmanları pambıq tarlasında" (1949), "Neftçi Yusif Ağayevin portreti" (1949) və s. əsərlərində müəllifin fikir müstəqilliyi, xüsusi üslubu aşkar duyulurdu. Etiraf edək ki, həmin əsərlərin bədii estetik məziyyətlərindəki ümidverici kamillik işartıları bir çoxlarından fərqli olaraq özünəməxsus cəhətləri ilə fərqlənirdi. Belə

ki, rəssamın çoxillik yaradıcılığının bu yadda qalanlığı Azərbaycan rəssamlığının çiçəklənmə mərhələsi kimi qəbul olunacaq 1960-1970-ci illərdən əvvəllərə təsadüf etmişdir.

Rəssam əsərlərində qadın əməyini, zəhmətini xüsusilə vurğulayırdı. "Üzümlük" adlı tablosundakı qadın obrazlarının yorğun və bir o qədər də şən simalarından həmin nüansları daha çox hiss etmək mümkündür. Əsərdə alvan geyimli qadınlar çox koloritli görünürlər desək, yanılmırıq. Uğurlu kompozisiya həllinə görə kifayət qədər statik qəbul olunan əsərdə rəssamın getdikcə işıqlanan rəng palitrasının yeni-yeni bədii ifadə imkanlarına şahidlik etmək mümkündür. Bu həm zəhmətkeş qadınların obrazlarının şux rəng hallında, həm də süjetin gerçəkləşdiyi məkanın qürub mənzərəsinin ilıq bədii

təqdimatında duyulur. Çoxfiqurlu kompozisiyada kifayət qədər iri planda təsvirlənmiş qadınların obrazlarının bədii-psixoloji həllində ifadə olunmuş nikbinlik üzüm yığımının çox uğurlu keçməsi gümanına əsas verir.

C.Rüstəmovun qadın əməyini qabartdığı digər əsəri "Doğma yerdə" adlı triptixidir. Sərbəst yaradıcılığında janr müxtəlifliyi ilə yadda qalan sənətkar mənzərə janrlı kompozisiyalara daha çox üstünlüyü ilə tanınmışdır. Sözügedən kompozisiyalara nümunə kimi "Şahdağ", "Pirşağı bağları", "Torpağın oyanması" "Qürub mənzərəsi", "Ağrıdağ" və s. əsərləri göstərə bilərik. Rəssamın çəkdiyi mənzərələrdə gördüklərindən heyratlanmaq bacarığının yaddaqalan bədii nəticələri kifayət qədər ortadadır. Vaxtaşırı müxtəlif miqyaslı sərgilərdə ictimailəşən bu mənzərələr, bir qayda olaraq, maraqla qarşılanıb. Buna səbəb, ilk növbədə, yaratdığı əsərlərdə çoxlarına xas olmayan səmimiyyət və təbiiyyət nümayişidir. Rəssam üçün mənzərə həmişə ovqat yaradıcı vasitədir. Odur ki, yeri gəldikcə janrın bu önəmli bədii-estetik məziyyətindən süjetli tablolarında da təsiredici vasitə kimi istifadə etmişdir. Ancaq bütün yaradıcılığı boyu özünün fərdi rəng duyumuna və dəstxəttə malikliyini nümayiş etdirən rəssam sərgi fəaliyyətinə başladığı zaman ictimailəşdirdiyi ilk mənzərəni sənətlər ərsəyə gətirdiyi əsərlərlə müqayisədə, bu janrın da geniş məna-məzmun daşıyıcılığını üzərinə götürmək iqtidarında olduğuna əminidir. Elə buna görə də onun vaxtaşırı çəkdiyi mənzərələr təkcə ruhlandırıcı gözəllik qaynağı deyil, həm də tamaşaçını dialoqa çəkmək gücündəki sənət nümunələridir. Rəssamın qərar tutduğu Abşeron torpağına yönəlmiş münasibətini ilk növbədə bu yerlərin artıq yalnız xatirələrdə yaşayan mənzərələrini tarixdə yaşatmaq istəyi kimi qiymətləndirməliyik. "Pirşağı bağları" əsəri söylədiklərimizə çox gözəl nümunədir. Rüstəmovun mənzərələri artıq həm də bədii-tarixi mahiyyət daşıyır. Bütünlükdə isə tamaşaçıya göz rahatlığı gətirəcək məqamlar da az deyil. Onun "Şahdağ" əsərində əzəməti ilə hər birimizə qürur bəxş edən məşhur məkanın təqdimatı çox cəlbedicidir. Bir qədər soyuq rəng almış dağla müxtəlif

isti çalarlı çəmənliyin yaratdığı xoş ovqat kifayət qədər duyulandır. Şaqlı kompozisiyada əlvan rəngli çəmənliyin yaratdığı ifadəli ritm çox təsir bağışlayır.

Kür çayının möhtəşəm anlarını görüntüyə gətirdiyi əsəri də insanı duyğulandırır. "Kür mənzərəsi" tablosunda çayın sakit suları ilə "görüşməkdən" qeyri-adi hisslər yaşayan müxtəlif çalarlı, irili-xırdalı daşların həyəcanı yaddaşlara köçür. Heç şübhəsiz, bu yaddaqalanlığın təminatçıları kompozisiyanı təşkil edən əzəmətli detallar - qara-bozuntulu qayalar, çayın mavi çaları ilə qış mənzərəsinin gözəl atributu olan qar örpəyinin harmoniyasıdır.

Rəssamın bənərsizliyini və özünəməxsusluğunu təsdiqləyən bədii irsində doğma yurdun ürəkəcan təbiətini əks etdirən əsərləri xüsusi yer tutur. Təhsil illərində təsviri sənətin bədii-texniki vərdişlərinə kifayət qədər yiyələndiyindən yağlı boya ilə çəkdiyi təbiət

motivlərində bir qayda olaraq öz gördüklərindən heyratlanmayı bacardığını sərgiləyə bilməmişdir. Heyrətdən doğan mənzərələr isə duyulması zaman distansiyasından belə duyğulandırıcı baxılırlar. Bu fərqli ifadə texnikasının bədii təzahüründə rəssam həm də bütün mənalarda bənərsizdir. "Təbiətin oyanışı" əsərində kolorit əlvanlığı ilə əsl bahar ab-havası oyatmağa uğurla nail olmuşdur. Tabloda sakitləşdirici, tərəvətli, incə, canlı, dolğun rəng olan yaşıl rəngin istifadəsi sülhü, sakitliyi, sevgini bildirir.

Müşahidəçi rəssam hər dəfə yeni-yeni mənzərə motivləri tapır, təbiətin gözəlliklərini insan əməyi ilə əlaqələndirir. Bu mənada, "Komsomol briqadası" adlı əsəri xüsusilə diqqətəlayiqdir.

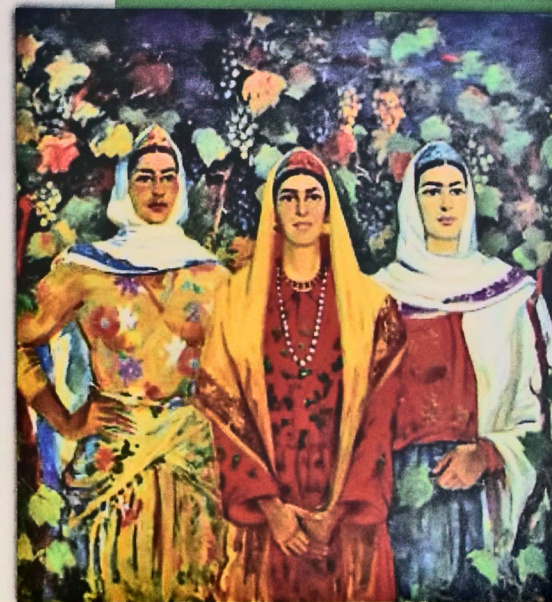
Yeni qüvvə və tükenməz arzularla yaradıcılığını davam etdirərək ancaq sülh, bahar, insan səadəti kimi mövzular barədə düşünür. İnsan yaradıcı qüvvələrinə pərəstişlə gözəllik soruşuna çıxan hər bir sənətkardan həssas ürək, təfəkkür, coşğun ilham tələb olunur. Həmin keyfiyyətləri özündə cəmləyən tablolar və rəsmlərin ana xəttini "insan" məfhumu təşkil edir. Bunu duymaq, hiss etmək məqsədilə müəllifin tablolarından-tabloya, əsərdən-əsərə nə kimi axtarışlar apardığını izləmək zəruridir.

Xalq rəssamı üçün əmək adamları həmişə sevimli mövzu olmuşdur. "Şin zavodunun işçiləri" adlı tabloda əməkçi insanların surətləri böyük məhəbbətlə tərənnüm edilib.

Portret janrının Cahangir Rüstəmov yaradıcılığında xüsusi yer tutması bədii irsindəki çoxluqda təsdiqlənir. Onun qəhrəmanları əsasən dövlət xadimləri, tarixi qəhrəmanlar, əməkçi qadınlardır. Portretlərinə nümunə kimi "Mixaylo", "A.Abbasovun portreti", "T.Tsiklaurenin portreti" və s. göstərə bilərik.

Yaradıcılıq diapazonu geniş olan rəssam natürmort janrına da müraciət etmiş, işləmə məharəti göstərə bilməmişdir. "Xurmalar" əsəri bu qəbildəndir.

Cahangir Rüstəmovun portret və mənzərələrinə nisbətən sayca

az olan natürmortlarında, təbii ki, özünəməxsusluğunu vurğulayan bədii-estetik məziyyətlər mövcuddur. Bu da ilk növbədə onun təsvirə gətirdiyi əşyalara rəğbətini, gördüklərindən heyratlanmaq bacarığını sərgiləyə bilməsidir. Əşyalar bir qayda olaraq, kompozisiyanın əsas məna-məzmun daşıyıcısı kimi təqdim olunmaqla, həm də maddi mədəniyyət nümunələrinə gözəllik qaynağı kimi baxışa, sevgiyə çəğirir. Odur ki, rəssamın bu bədii irsi sayca az olmasına baxmayaraq, onun zəngin yaradıcılığına özünəməxsusluq və rəngarənglik bəxş edən əsərlər kimi qəbul olunur. ♦

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan incəsənəti – Bakı, 1962, (Az.SSR EA Mem. və inc. ins.) 200 s.
2. Azərbaycan incəsənəti. Salamzadə Ə., Kərimov K., Rzayev N., Əfəndiyev R., Həbibov N. – Bakı: Maarif, 1977. 212 s.
3. Azərbaycan incəsənəti. Kərimov K., Əfəndiyev R., Rzayev N., Həbibov N. – Bakı: İşiq, 1992, 344 s.
4. <http://anl.az/down/meqale/xalqcehbhesi/2012/iyun/25.htm>
5. <http://www.tezadlar.az/magazin/19349-rssamn-yaradclnda-trbiyvi-mvzunun-yeri.html>

Резюме

Статья знакомит читателей с особенностями творчества художника Джахангира Рустамова.

Ключевые слова: портрет, пейзаж, бытовой жанр, натюрморт.

Summary

The article introduces readers to the peculiarities of the artist Javahir Rustamov.

Key words: portrait, landscape, genre, still life.